МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ВІДДІЛ УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА

ЕВОЛЮЦІЯ ТА АНТРОПОГЕНІЗАЦІЯ ЛАНДШАФТІВ ПЕРЕДГІРСЬКИХ І ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної наукової конференції
(31 травня – 2 червня 2012)

Чернівці
«Букрек»
2012

ЗМІСТ

РОЗВИТОК ЛАНДШАФТІВ У ПЛЕЙСТОЦЕНІ ТА ГОЛОЦЕНІ

Андрейчук В.М., Гембіца П., Коржик В.П., Рідуш Б.Т.
Палеогеографічні дослідження голоценового алювію в Багненській долині
(Буковинське Передкарпаття, Чернівецька область) 9
Бортник С.Ю., Лаврук Т.М.
Морфологічна організація земної поверхні як геоекологічний чинник
(на прикладі Карпатського регіону) 9
Война І.М.
Чинники прояву висотної диференціації та різноманіття ландшафтів 10
Герасименко Н.П.
Розвиток передгірських ландшафтів Закарпаття у пізньому плейстоцені 11
Герасименко Н.П., Юрченко Т.І., Кулаковська Л.В., Усик В.І., Езартс П., Рідуш Б.Т.
До змін рослинності Середнього Придністров'я у пізньому пленігляціалі
(за паліноматеріалами стоянки Дорошівні III) 13
Дєдов О.О.
Умови розвитку рослинності Поділля у голоцені 14
Дубіс Л.Ф.
Морфологічні критерії ідентифікації реліктових дюн
правобережної частини Українського Полісся 15
Калуш Ю.І., Рідуш Б.Т.
Палеосейсмодислокації в районі Дністровської ГАЕС –
індикатори сейсмічних подій у регіоні Середнього Подністров'я 16
Коржик В.П.
Еволюція рельєфу Буковинського підгір'я і ландшафтне районування 17
Кочерган Я.А.
Сліди кріогенних процесів
як індикатори палеокліматів плейстоцену Середнього Подністров'я 18
Матвіїшина Ж.М., Дорошкевич С.П.
Новий розріз плейстоценових відкладів Побужжя біля с. Коробчине 19
Матвіїшина Ж.М., Кармазиненко С.П., Рижов С.М.
Еволюція природних обстановок плейстоцену
і умови проживання давньої людини на прикладі розрізу Малий Раковець IV 20
Передерій В.І.
Вплив природних чинників на формування мінеральної речовини
плейстоценових відкладів території України 21
Рідуш Б.Т., Времір М.
Палеогеографічні записи у карсті
гірських та передгірних територій півдня Східної Європи 22
Смирнова В.Г.
Палеорусла в долинах річок Передкарпаття 23
Соловей Т.В.
Генезис боліт в умовах постгляціальних територій 25
Страшевська Л.В.
Стратиграфічні геосайти скальської серії силуру Поділля:
наукова значимість і проблеми охорони 26
Чумак Н.М.
До динаміки рослинного покриву Прикарпаття
у пізньольодовиків'ї та голоцені (за даними палінологічного вивчення торфовища Підлужжя) 27

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ОСВОЄННЯ ТЕРИТОРІЇ

Брик С.Д., Гадельшин О.Р.
Особливості заселення передгірських та гірських територій
Західно-Українських земель німецькими колоністами 30

Ситник О.І.
До питання визначення фізико-географічних особливостей
міжзонального геоекотону «лісостеп-степ» Лівобережної України 84
Смалійчук А.
Статистичний аналіз чинників антропогенно зумовленої динаміки
ландшафтів Українських Карпат Львівської області 85
Стецюк В.В., Харчук О.В.
Геоморфологічне районування території Києва
для прогнозу розвитку зсувних процесів 86
Сухий П.О., Скрипник Я.П., Березка І.С.
Антропогенізація басейнових систем Річки Сірет 89
Тимуляк Л.М., Фаріон Ю.М.
Зміни ландшафтів міста Івано-Франківська в кінці XX – на початку XXI ст. 90
Тиханович Є., Біланюк В.
Особливості термінології лавинонебезпечних територій 91
Цапок І.
Деякі морфометричні показники рельєфу «Багни» 92
Чернега П.І.
Особливості формування передгірських ландшафтів 93
Чорненька Н. В.
Аспекти вивчення міських ландшафтів для рекреаційного використання 94
Юзяк К.
Геохімічна модель як інструмент оцінки хімічної денудації:
конструкція і типові помилки 95
Явкін В.Г., Мельник А.А.
Часові зміни параметрів максимального стоку 96

ГЕОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНІВ

Андрєєва А.В.
Про екологічний стан поверхневих вод Дніпропетровської області 100
Бурка В.Й., Бурка Й.А.
Проблеми екології у будівельній індустрії 101
Гапонова М.Н., Гапонова А.Н.
Дрейф нафтового сліка при розливі нафти на північно-західному шлейфі Чорного моря 102
Гелевера О.Ф., Гульванський І.М.
Забруднення ґрунтів Кіровоградської області важкими металами 103
Гінзула М.Я.
Аналіз джерел забруднення повітряного басейну викидами Хоростівського насіннєвого пункту . . 104
Гуцуляк В.М., Ходан Г.Д.
Екологічна оцінка ландшафтних комплексів
українсько-румунського прикордоння в межах Чернівецької області 106
Гуцуляк В.М., Танасюк М.В.
Ландшафтно-геохімічні особливості екологічного стану
сільських геосистем Буковинського Передкарпаття 107
Дарчук К., Смірнов Я.
Територіальна диференціація екологічної стабільності території Івано-Франківської області 108
Дубиніна С.С.
Рослинний і ґрунтовий покрив схилів лісостепових геосистем півдня Середнього Сибіру 109
Караван Ю.В.
Екологічна оцінка якості води басейну р. Сірет 110
Кирилюк О.В.
Оцінка екоризиків на території басейнів Дерелую та Виженки 111
Кілінська К.Й.
Регіональна горизонтально-вертикальна спорідненість геокомпонентної структури
(на прикладі Карпато-Подільського регіону України) 112

Згідно ДСП №173 від 19.06.96 року, додаток 5 санітарно-захисна зона для підприємств по переробці продукції рослинництва, продовольчого та фуражного зерна, насіння зернових та олійних культур, трав з відділеннями протруєння становить 200 м. Аналіз картографічного зображення дозволяє зробити висновок про дотримання санітарно-захисної зони, житлові будинки на території об'єкту відсутні. Розрахунок розсіювання показав, що перевищення концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі не відбуватиметься.

Підсумовуючи все вищесказане можна сформувати загальний висновок: об'єкт дослідження забезпечений системами очищення на усіх стадіях технологічної схеми, такий підхід є прикладом сучасного ведення сільського-господарської діяльності, відповідно оцінку впливу на повітряне середовище можна охарактеризувати як екологічно допустиму.

Гуцуляк В.М., Ходан Г.Д.

Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича, Чернівці, Україна

ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЛАНДШАФТНИХ КОМПЛЕКСІВ УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ В МЕЖАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У зв'язку з кризовою екологічною ситуацією в регіоні розробка комплексних підходів до розв'язання цієї проблеми особливо актуальна. Потрібні сполучені (спряжені) дослідження екостанів всіх основних компонентів ландшафтів: ґрунтів, вод, атмосфери, рослинності та ін., що дає можливість встановити ступінь інтенсивності їх забруднення внаслідок техногенезу, одержати інтегральні показники екологічної небезпеки.

Екологічний стан ландшафтного комплексу – це його сучасний стан, який формується сукупністю екоумов і екоситуацій. Екостан ландшафту може бути визначений за різницею між геоекологічними характеристиками (параметрами) актуального стану та середньо багаторічними, фоновими характеристиками. Оцінка екостану дає змогу надійно визначити якість навколишнього природного середовища. Показники екостану ландшафту ставимо в основу ландшафтно-екологічного районування території.

Активним забруднювачем природних ландшафтів є також транспортні засоби (приблизно 74% усіх шкідливих викидів). У зв'язку із цим у транспортних зонах спостерігається найбільш сильна зміна концентрацій хімічних речовин у компонентах природи. До цих зон входять автотранспортні магістралі і смуга місцевості уздовж трас шириною (по обидва боки) до 100 м. Тут спостерігаються аномалії з перевищенням в 2-2,5 рази фону свинцю в ґрунтах. У місцях перетинання автомагістралей із промисловими вузлами має місце накладання фону забруднень від викидів транспортних засобів на фон промислових підприємств.

Територіальний розподіл приземних концентрацій забруднюючих речовин у місті пов'язаний з такими чинниками: турбулентність повітряних течій, напрямок і швидкість вітру, вологість повітря, характер ландшафтного субстрату (рельєф і антропогенні споруди), відстань від джерела викиду та його теплові й фізико-хімічні характеристики та ін.

Для оцінки екологічного стану важливий також показник інтенсивності забруднення природного компонента (Рj) та інтегральний показник екологічної небезпеки ландшафту (Ін) в умовних одиницях (Гуцуляк, 1995).

Для більш чіткого визначення ступеня екологічної небезпеки в ландшафті всі інтегральні показники ранжируються в певний ряд – від найслабшого до найсильнішого. Великою небезпекою характеризуються, наприклад, ландшафтні комплекси на відстані 300 м від автомобільної траси. Це підтверджує висновок про значну їх екологічну напругу та необхідність заходів щодо санації відповідних ділянок міської території.

Техногенний тиск на ландшафти знаходить своє вираження в накопиченні елементів рослинами. Це відбувається як у результаті біологічного захоплення елементу, так і внаслідок механічного поглинання продуктів техногенезу поверхнею листя, плодів, кори і т.п. Вихлопні гази автомобілів теж інтенсивно поглинаються рослинним покривом у придорожніх смугах.

Автомобільний транспорт є також одним із основних джерел забруднення атмосфери. Вихлопні гази різних двигунів містять у собі дуже шкідливі для здоров'я людей речовини: сполуки свинцю, оксиди азоту, вуглеводні, оксиди вуглецю. Особливо небезпечні сполуки свинцю. Вихлопні гази накопичуються біля землі і повільно розсіюються. При несприятливих метеорологічних умовах інтенсивний рух автотранспорту може бути причиною небезпечних захворювань населення.

Забруднення ґрунтових вод відбувається, в основному, за рахунок фільтрації рідких дощових опадів і талих снігових вод. Частина хімічних речовин при фільтрації поглинається ґрунтовим покривом, частина попадає в ґрунтові води, змінюючи їх хімічний склад. В умовах міста поверхневі стоки сильно забруднені механічними домішками і збагачені хімічними елементами.

Найбільше занепокоєння викликає вміст у ґрунтах свинцю, оскільки він входить до списку пріоритетних забруднюючих речовин 1 класу небезпеки. Забруднення свинцем досягає 50-80 мг/кг і більше (природний фон у Чернівецькій області – 20 мг/кг). Підвищені концентрації цього елемента в ґрунтах, в основному, пов'язані з осадом твердої фази автомобільних викидів.

Отже, в результаті дії антропогенних факторів у природному середовищі мігрують шкідливі хімічні речовини (в тому числі високотоксичні, алергенні й канцерогенні), в першу чергу з автотранспортних, промислових і сільськогосподарських об'єктів, комунально-побутового господарства. Вони мігрують за схемою: атмосфера – ґрунт – води (поверхневі та ґрунтові). Шкідливий вплив на жителів має забруднення всіх вказаних середовищ у комплексі, за рахунок чого вплив окремих компонентів істотно посилюється. Тому необхідні подальші дослідження якості навколишнього середовища (обов'язково на ландшафтній основі), техногенного забруднення, і насамперед транспортними засобами, постійно діючий екологічний моніторинг.

В.М. Гуцуляк, М.В. Танасюк

Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича, Чернівці, Україна

ЛАНДШАФТНО-ГЕОХІМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ СІЛЬСЬКИХ ГЕОСИСТЕМ БУКОВИНСЬКОГО ПЕРЕДКАРПАТТЯ

Проведення ландшафтно-геохімічних досліджень є одним із необхідних аспектів вивчення екологічного стану територій, що дає змогу дослідити ступінь забрудненості природного середовища, міграційну здатність геокомплексів залежно від хімічного складу та фізико-хімічних властивостей їхніх компонентів, можливі ареали накопичення забруднюючих речовин, геохімічну здатність ландшафтних комплексів до самоочищення тощо.

Завданням ландшафтно-геохімічних досліджень територій є оцінка екоумов та екоситуації в межах природних та антропогенних геокомплексів. Об'єктом оцінювання виступають змінені внаслідок антропогенних впливів ландшафтні комплекси різних рангів; предметом - їхній екологічний стан, а також сприятливість умов для життєдіяльності людини.

За природними умовами досліджувана територія характеризується складною геологічною будовою та сильно розчленованим рельєфом, що пов'язано з тектонічними факторами та різноманітними екзогенними процесами (змив, розмив, акумуляція). Тут поширені полого-хвилястий і грядово-горбистий рельєф. Схили гряд і долин ускладнені зсувами, розвитку яких сприяє близьке залягання четвертинних глин та нахил поверхні.

Клімат (за температурними показниками) в передгірській частині помірно теплий, відноситься до помірно-континентального типу. Середня температура січня –4,8–5,0°С, липня +20–22°С. Сума температур більше +10°С за рік складає 2400°–2600°С. Середньорічна сума опадів 700–750 мм.

Ґрунтовий покрив території представлений дерново-підзолистими, сірими лісовими, лучними, лучно-болотними та болотними ґрунтами, які утворились на суглинисто-глинистому делювію та алювіальних відкладах. У природній рослинності домінують різнотравно-злакові луки. Поширені широколистяні ліси (дуб звичайний, бук лісовий, граб звичайний та ін.) переважають букові насадження, зустрічаються хвойні породи.

Морфологічна структура ландшафтів визначається спряженням долинно-терасових, схилових та вододільних ландшафтних комплексів (ЛК). Долинно-терасові (ЛК) представлені заплавами, низькими та середніми терасами (р. Малий Сірет) з дерновими, дерново-підзолистими та підзолисто-дерновими поверхнево глеюватими ґрунтами, під суцільною смугою сільських населених пунктів, автомобільних доріг, сільськогосподарських угідь. Ландшафтні комплекси високих терас, інтенсивно розчленовані, з дерново-підзолистими та сірими лісовими ґрунтами, переважно під сільськогосподарськими угіддями. Схилові та вододільні (ЛК) високих рівнин, горбистих, ерозійно-зсувних ділянок зайняті дерново-підзолистими, підзолисто-дерновими та темно-сірими лісовими ґрунтами під вторинними луками, орними угіддями, буково-дубово-грабовими лісами. Дані ландшафтні комплекси ускладнені ерозійно-зсувними улоговинами, з різнотравно-злаковими луками, орними угіддями, сільськими забудовами. Широко розповсюджені ландшафтні комплекси спадисто-схилових долин приток Сірету.

Ландшафтно-геохімічні дослідження екологічного стану сільських геосистем Буковинського Передкарпаття проводились з використанням морфологічних одиниць ландшафту (урочища, місцевості), які досить чітко відображають структуру, властивості й ступінь перетвореності ландшафтних комплексів. Відповідно, ці одиниці характеризуються як геоекологічні комплекси і ставляться в основу виділення геоекотопів.

Згідно отриманих еколого-геохімічних показників територія Буковинського Передкарпаття в цілому належить до екологічно сприятливої, тобто забруднення майже відсутнє. Показник інтенсивності